

Státní okresní archiv Klatovy

Barvíři Horažďovice

1774–1840

Inventář

EL NAD č.: 2177

AP č.: 574

Eva Havlovičová

Klatovy 2015

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivní sbírky	4
III. Archivní charakteristika archivní sbírky	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivní sbírky	5
V. Záznam o uspořádání archivní sbírky a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Největší rozmach řemesla v Horažďovicích nastal v 15. století a opětovně v 17. a 18. století. Berní rula z roku 1654 nám přibližuje rozdělení řemeslníků v Horažďovicích a přilehlých vsích takto: 11 řezníků; 13 pekařů; 9 hrnčířů; 8 krejčích;

5 kovářů; 5 ševců; 4 punčocháři; 3 sládcí; 3 soukeníci; 2 mydláři; 2 kožešníci; 2 uzdaři; 2 lazebníci; 2 kloboučníci; 2 zámečníci. Po jednom mistrovi bylo zastoupeno řemeslo bečvářů, provazníků, truhlářů, koželuhů, mošnářů a zedníků. Řemeslníci své výrobky či zboží prodávali na trzích a jarmarcích v Horažďovicích i širokém okolí. Stejně jako i v jiných městech, tak také v Horažďovicích existovala přímo vyhrazená místa pro určitá řemesla. V ulici za kostelem byly masné krámy, na náměstí krámy chlebové, v Zelené ulici (dnes Prácheňské) probíhal prodej zeleniny a trhy dobytka se odehrávaly v Trhové ulici.

Pracovní náplní barvířů bylo barvení rozličných textilních materiálů, zejména pak sukna, plátna, kůže apod. Barvení probíhalo v kádích nebo v kupách (do země zapuštěných nádobách) s horkým roztokem barvy. Při barvení bylo spotřebováno velké množství vody, proto se barvírny spolu se sušícími rámy nacházely poblíž řek nebo umělých náhonů. Pro dosažení požadovaného odstínu se až do poloviny 18. století používala přírodní barviva rostlinného či živočišného původu, někdy doplněna o různé minerály. Později to byla barviva syntetická. Barvíři se podle druhu barveného materiálu dělili na barvíře kůže, plátna a sukna, kteří se také rozlišovali na černobarvíře (používali tmavé odstíny, černou, hnědou či modrou barvu) a světlobarvíře (používali červené, žluté či zelené odstíny). Aby barvy dobře chytaly, bylo materiál potřeba vyprat, vymáchat a zbavit mastnoty. Pro stálost barvy i po vyprání se používala moč jako mořidlo. To byl i důvod, proč se barvířské dílny nacházely daleko od obytných domů na okrajích měst.

II. Vývoj a dějiny archivní sbírky

Archiválie horažďovických barvířů byly součástí cechovních písemností, které jako komplet předalo Městské muzeum v Horažďovicích do Státního okresního archivu Klatovy 15. července 1998 pod př. č. 146/98. Zde byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Čechy Horažďovice, EL NAD 1877, viz kapitola III. úvodu.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci dané archivní sbírky se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivní sbírky

Dochované archiválie zachycují časové období 1774-1840. Nejstarší archiválií jsou výtisky cechovních artikulí pro mistry a tovaryše barvíře (1774), nejmladší záznamy nalezneme v dochovaném vzorníku barvení (1840).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 1 rukopis a 1 karton. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem. Úplnost sbírky je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivní sbírky po zpracování činí 0,21 bm. Tvoří jej 4 inventární čísla.

Původní AF Čechy Horažďovice EL NAD 1877, kde byly zařazeny i písemnosti barvířů, byl přejmenován na AF Cech hrnčírů Horažďovice a vnitřními změnami z něho bylo vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. Vzhledem k tomu, že z archivního materiálu nelze nijak doložit existenci samostatného cechu barvířů v Horažďovicích, byla z archivního fondu vytvořena archivní sbírka Barvíři Horažďovice, EL NAD 2177, jež vznikla vnitřní změnou č. 1/1877 z 13. června 2013, čj. SOAP/040-0472/2013.

Dochovaná kniha (inv. č. 1) byla velmi poškozena, bez vazby, měla potrhané listy znečištěné sazemi a prachem. Proto bylo v roce 2013 rozhodnuto o jejím restaurování ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně. Restaurátorský protokol čj. SOAP/010-0125/2014 je uložen ve spisech o sbírce spolu s 1 CD s fotodokumentací celého restaurátorského zásahu.

IV. Stručný rozbor obsahu archivní sbírky

Vzorník barvení látek a tkanin psaný v německém jazyce je dílem Johanna Antona Eliase, horažďovického barvíře, jenž jej vytvořil v letech 1801–1840. Na 118 listech je zde popsáno složení a přesný postup vzniku rozličných barevných odstínů včetně několika dochovaných vzorků látek.

Výtisky cechovních artikulí pro mistry i tovaryše jsou tištěná vládní nařízení vydaná 18. listopadu 1774 v Praze. Pro barvířské řemeslo byly povinné a barvíři měli povinnost se jimi řídit.

V. Záznam o uspořádání archivní sbírky a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivní sbírky spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2015 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 10. 8. 2015

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Klatovy. *Archiv města Horažďovice*, EL NAD 766, kar 23, inv. č. 705, katalogové č. 2123.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

NĚMEC, Karel. *Dějiny města Horažďovic*. Horažďovice : Okrašlovací spolek v Horažďovicích, 1936.

Odkazy předků. Sborník vydaný ke 100. výročí založení Městského muzea v Horažďovicích. Horažďovice : Městský úřad Horažďovice, 1998.

ŠIMON, Eduard. *Horažďovice proměny města 1292-1992*. Horažďovice : Městské kulturní středisko a MěstNV v Horažďovicích, 1990. ISBN 80-900062-3-X.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
kar	karton
rkp	rukopis
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. Rukopisy			
1	Vzorník a postupy barvení látek Něm., 19,5 x 20,8 cm, vazba chybí, kniha byla v roce 2013 restaurována, viz kapitola III. úvodu	1801–1840	rkp1
II. Spisy			
2	Artikule pro mistry barvení hedvábí (výtisk v němčině) <i>Dřívější signatura A XIV P 12</i>	1774	kar1
3	Artikule pro tovaryše barvení hedvábí (výtisk v němčině) <i>Dřívější signatura A XIV P 11</i>	1774	kar1
4	1837, říjen 1., Plzeň Výuční list Franze Skally z Horažďovic vydaný Petrem Antonem v Plzni. Orig. papír, 45 x 36 cm, německy, pečeť vydavatele a města Plzně, přitištěné a velmi poškozené <i>Dřívější signatura A XIV P 33</i>	1837	kar1

Název archivní pomůcky:	Barvíři Horažďovice
Značka archivní sbírky:	B Horažďovice
Časové rozmezí:	1774–1840
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 rukopis, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	4
Rozsah v bm:	0,21
Stav ke dni:	10. 8. 2015
Zpracovatel archivní sbírky:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 10. 8. 2015 – čj. SOAP/040-0626/2015